
BIBLIOTECA BOIERULUI CONSTANTIN TUFESCU. RECONSTITUIRI (prima jumătate a secolului al XIX-lea)

Maria Danilov

Mărturii privitor la existența unor biblioteci particulare în Basarabia, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sunt puține. Reconstituirea se face adesea prin mijlocirea unor surse indirecte, care uneori ne sugerează speranța unor eventuale redescoperiri.

Boierul Constantin Tufescu (1794-1846), stabilit în Basarabia în primii ani după anexarea acesteia și considerat de Gheorghe Bezviconi drept „cel dintâi cercetător al genealogiilor familiilor nobile din Basarabia” (Bezviconi 1935, 6), ca și majoritatea genealogiștilor, era de viță nobilă. Constantin Tufescu este contemporan cu Costache Stamati și Al. Hâjdău, cu Ange Balli și Alecu Leonard, cu Ioan Pralea Moldovanul – dacă e să facem referință doar la zona geografică din nordul provinciei (Bezviconi 1942, 45-47). În contextul amintit putem vorbi despre existența unui anumit ambient cultural în mediile nobilimii basarabene, benefic pentru agonisirea unor averi spirituale, precum sunt bibliotecile particulare. Probe de certă valoare stau mărturie că boierul Tufescu întreține legături cu Iașul. Adeseori vine de acolo în Basarabia cumnatul său, vornicul și spătarul Dumitruche Bran, membru al Divanului Țării.

De la Constantin Tufescu s-a păstrat o bogată arhivă, ajunsă ulterior în posesia lui Ștefan Ciobanu, fapt despre care aceasta ne mărturisește într-o publicație interbelică (Ciobanu 1933, 1-2). Tot Ștefan Ciobanu este cel dintâi care publică, în 1933, informații unice privitor la *Catalogul* bibliotecii lui Costache Tufescu. Cei care au scris, după anul amintit mai sus, despre biblioteca boierului Costache Tufescu, au făcut referințe la acele scunde mărturii oferite în interbelic de Ștefan Ciobanu, – istoricul colecției de carte rămânând în continuare necunoscut și/sau necercetat încă.

* * *

Constantin Tufescu¹ și moșia lui din Basarabia. În baza unui act de danie din 4 decembrie

¹ Costache Tufescu (9 noiembrie 1793 - 8 iunie 1846) s-a născut în județul Iași, „pe la 1794”. Mama sa Paraschiva Iurașcu

1813, semnat de „păhârnicieasa” Paraschiva Tufescu, aceasta decide ca moșia Hulpești, județul Iași, din provincia ajunsă după anul 1812 sub oblăduirea țaristă, să treacă în moștenirea fiului mai mic, Constantin. Și pentru că acesta încă nu atinsese „majoratul” (pe atunci vârsta de 25 de ani), acesta este pus sub tutela paharnicului Toma Stamati (fratele cavalerului Constantin Stamati) și a medelnicerului Manolache Andriaș, ca aceștia să-i „supravegheze purtările și să nu vândă moșia de veci și să nu o dea în arendă mai mult decât trei ani [...] și să-l ajute ca pe fiul lor propriu” (Ciobanu 1933, 1). Astfel, fiul lui Leon și Paraschiva Tufescu, – Constantin, devine proprietarul moșiei Vulpești [Hulpeștii], jud. Iasi, din Basarabia.

În 1814, deși încă foarte tânăr – la cei abia 20 de ani împliniți – îl găsim pe Constantin Tufescu angajat în serviciul administrației locale în grad de *registrator inferior* de colegiu (actul din 31 decembrie 1814) (Ciobanu 1933, 1). Apoi, la mai bine de un deceniu de la trecerea acestuia în Basarabia, reușește să-și croiască o carieră profesională distinctă. Un alt act din 31 ianuarie 1825 îl atestă membru al judecătoriei din județul Hotin (ales în Adunarea Nobilimii)², apoi și al celei din Iași (1831). Funcții, pe care le-a deținut în repetate rânduri, în anii 1825-1828 și 1831. De asemenea, a mai deținut funcția de consilier de colegiu (1835). Faptul că era membru al judecătoriilor județului Hotin și Iași (Bălți), i-a facilitat mult cercetarea unor hrisoave vechi, ajunse ulterior în colecția arhivei personale.

Stabilit pe moșia sa de la Vulpești, Constantin Tufescu este preocupat de multiple griji din cele curente, dar trecătoare. A știut, însă, să-și caute rostul vieții și printre valorile ce țin de cultura su-

s-a măritat prima dată cu grecul Gazeti. Din acea căsătorie s-a născut un fiu „aga Grigore, adoptat de cel de-al doilea soț Leon Tufescu, tatăl lui Costache”. După 1812, rămasă văduvă, a cedat fiului mai mic – Costache – moșia Vulpești, Hotin, numindu-i tutori pe Toma Stamati (fratele scriitorului Costache Stamati) și medelnicerul Manolache Andrieș.

² Alegerea prevedea un termen de trei ani.

fletului. Preocupările sale pentru a aduna hârtii vechi de valoare, hrisoave, cărți rare românești, dar și din cele rusești, – neaparat trebuincioase în munca de fiecare zi, în treburile judecătorești, au contribuit la formarea unei biblioteci, prețuite mult de contemporanii săi. Numele lui Constantin Tufescu devine cunoscut cercurilor de cărturari din Principate. Astfel, *Curierul Românesc* al lui Ion Eliade Radulescu, în 1830, după ce-l elogia pe cavalerul Stamati scrie: „Rumâni care aduc cinste neamului nostru cu învățătură și caracterul lor cel cinstit sunt încă și d. mareșalul Alecu Leonard, d. Vasile Cațichi și d. Costache Tufescu mădularul judecătoriei județului Iași”³.

Costache Tufescu⁴ a menținut mereu legături cu Iașul, cu rudele de acolo. În Basarabia, adeseori vine de la Iași cumnatul său, vornicul și spătarul Dumitrache Bran, membru în Divanul Țării (era căsătorit cu sora lui Tufescu, Ecaterina Bran). În 1834, i se naște un fiu, Leon⁵ (instruit ulterior în Academia de Studii Militare), viitorul general, membru al Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Basarabia (1904) (Bezviconi 1942, 45).

Despre arhiva genealogică a lui Constantin Tufescu. Boierul C. Tufescu este considerat drept „cel dintâi cercetător al genealogiilor familiilor nobile din Basarabia” (Bezviconi 1935, 6). Acest merit i se atribuie pe bună dreptate, odată ce a reușit să adune și parțial să valorifice o bună parte din impunătoarea colecție de documente privind ramurile genealogice ale mai multor familii de boieri moldoveni, atât din stânga, cât și din dreapta Prutului. Și aceasta s-a întâmplat tocmai în acele vremuri de grea cumpănă pentru boierimea băștinașă, care era constrânsă de noii stăpâni să-și justifice apartenența și gradul de noblețe.

Este la fel adevărat că reglementarea drepturilor boierimii moldovene era un fenomen întârziat și pentru cei rămași în Principatul Moldovei. Cu atât mai greu decurgea acest proces în Basarabia, ajunsă după anul 1812 sub stăpânire străină. Invadată de cinovnici imperiali (de diverse etnii),

care s-au căpătuit peste noapte cu distincții de noblețe, Basarabia devenise, în primele trei decenii după anexare, un teren fertil pentru abuzuri și manipulări de tot soiul. Un funcționăraș, zis Holodilnikov, fabrica la Iași hrisoave de hărăzire a „noilor” boieri (Bezviconi 1935, 6). Fără îndoială, acest fenomen al istoriei noastre basarabene este de sorginte imperială și, respectiv, solicită o raportare în primul rând la sursele cele dintâi. Dincolo de realitățile politice și sociale ale epocii care a generat acest fenomen, se ascunde un ghem de contradicții, de lupte tacite în interiorul acestei caste de nobili, – lupte care au persistat de fapt pe întreaga perioadă de dominație militară străină a Basarabiei (1806-1812).

Constantin Tufescu a fost printre acei puțini boieri din „talpa țării”, care au încercat să-și apere onoare și datina Țării. Ca și majoritatea genealogiștilor, era de viță nobilă și mai ales se interesa da familiile boierilor înrudite cu el. Faptul că era membru al judecătoriilor județelor Hotin și Iași (Bălți), a contribuit în mare măsură la formarea sa profesională și intelectuală deopotrivă. Anume această situație privilegiată i-a ușurat cercetarea unor hrisoave care, altfel, greu apăreau la lumina zilei, fiind „scoase anevoie din lăzile de fier ale boierimii spre a sluji ca dovadă la vreun proces” (Bezviconi 1935, 6).

Arhiva boierului Constantin Tufescu, după cum mărturisea la timpul său Stefan Ciobanu „ne dă o impresie mai precisă despre interesele culturale ale boierimii basarabene din prima jumătate a secolului al XIX-lea” (Ciobanu 1933, 1). Ce conținea, de fapt, această arhivă?

- O serie de „spițe” de neam ale familiilor boierești basarabene: „Șaptelici sau Andieș; Cazimiru; Anastasia sau Voinescu; Stroescu și Păunel; Movilă sau Burcel; Mișu sau Tufăscu; Moțoc și Tufăscu, Stărcerscu și Coculescu; Coșgălniceanu, Brănești, Iurașcu, Ghenghe, Năvărescu, Dragota”;
- Toate aceste acte sunt „executate cu mâna pe hârtie bună în culori de însuși, Constantin Tufescu. Unele sunt însoțite și de „documenturi care se sprijină pe adevărate temeieri de cursul neamurilor în spiță” (Ciobanu 1933, 2). Și, în sfârșit, aceste colecții de acte sunt semnate de Constantin Tufescu (koledjiskij reghistrator) în diferiți ani. Fapt care confirmă ca a muncit mult pentru completarea acestora cu informații depistate ulterior.

³ Aceste rânduri le trimite din Moldova căminarul Dumitrache Pastiescu (vezi Nistor 1991, 259).

⁴ Sfârșitul lui Costache Tufescu a fost dramatic: în drum de la Movileni spre Cuhnești, se răstoarnă trăsura trasă de cai, fapt din care i s-a tras moartea. A fost înmormântat la Cuhnești, lângă biserica veche.

⁵ Generalul Leon Tufescu (1834-1916); vezi Bezviconi 1942, 45.

Așa cum reiese dintr-o „spîță” alcătuită de Constantin Tufescu, neamul acestuia se trăgea de la „Mihul pârcălabul”. Părinții lui Constantin Tufescu, – paharnicul Leon Tufescu și mama Paraschiva (născută Iurașcu), locuiau în Moldova din dreapta Prutului, având moșie și în stânga Prutului (donată Paraschivei).

O altă spîță aduce lămurire asupra procesului de împărțire a moșiilor Vulpești și Golești – „de la Dragotă până la Tufescu” (Bezviconi 1942, 46), timp de câteva secole. Principalele spîțe genealogice sunt: Mihul sau Tufescu, Năvrănescu, Gheucă, Bole și Iurașcu, Cogălniceanu, Ghenghe și Caracaș, Bran, Moțoc, Năvrănescu, Stroescu și Păunel, Stârce, Ciagole, Anastasiu sau Voinescu, Movilă și Buzne, Șeptelici sau Andrieș. Să amintim în context că, materialele publicate de Gheorghe Bezviconi, privitor la istoricul boierimii basarabene, sunt aproape integral preluate după sursele arhivei genealogice a lui Constantin Tufescu (Bezviconi 1935, 6-21).

Ștefan Ciobanu și sursele lui. În arhiva familiei Tufescu s-au păstrat cinci pașapoarte: patru eliberate de guvernatorul Basarabiei și două de către „Sfatul administrativ al Principatului Moldovei”. Cele rusești sunt eliberate pe numele lui C. Tufescu pentru a merge în Moldova „împreună cu soția Catinca, născută Bran și cu câteva slugi”. Pe când cele eliberate de Sfatul Principatului Moldovei sunt doar pe numele soției Catinca⁶. Pentru istoricul Ștefan Ciobanu aceste mărturii documentare sunt nespuse de prețioase și servesc drept argument că „familia Tufescu ca și Cazimir și ca și majoritatea familiilor boierești de atunci întrețineau legături strânse cu Moldova” (Bezviconi 1935, 2). Astfel, cercetătorul constata că „de la C. Tufescu s-a păstrat „un mic Catalog” alcătuit la 1845 – *Catalogul* bibliotecii lui Costantin Tufescu, care la anul la 1845 deținea 239 volume inventariate. Însă ceea ce pare a fi important să reținem în legătură cu „catalogul” bibliotecii lui Costache Tufescu, publicat de Ștefan Ciobanu, este că acest document reconstituie doar parțial imaginea colecției de carte. De altfel, contribuția lui Ștefan Ciobanu, apărută în cuprinsul ziarului bucureștean *Universul* (nr. 97 din 10 aprilie 1933), – periodic cu un spațiu redus pentru un material impunător de asemenea proporții (volum de in-

formații), nici nu putea pretinde la un studiu temeinic asupra întregii colecții de carte cuprinse în catalogul bibliotecii lui Constantin Tufescu. Cercetătorul, la rândul său, publică selectiv din cuprinsul aceluși catalog ce-i sta la îndemână – 46 de titluri (din cele 239), – celelalte volume rămân în continuare necunoscute⁷. Din cele consemnate de Ștefan Ciobanu asupra conținutului catalogului, reținem următoarele constatări:

- din acest număr de cărți – „marea majoritate sunt românești”;
- cele rusești – cele mai multe „sunt cărți juridice, legi și regulamente de care avea nevoie Constantin Tufescu în calitatea lui de judecător” (vezi Anexa 1).

În final, cercetătorul se arată surprins de faptul că „*Tufescu după mai bine de 30 de ani de când se stabilise în Basarabia și se găsește în serviciul Statului Rus, nu manifestă nici un interes față de literatura rusă [...]. În schimb, el se interesa nu numai de cărțile juridice românești, ci și de istoria țărilor românești, de unele cărți literare, de traduceri în românește și de cărți cu caracter practic de gospodărie*”. La fel, mai observă că boierul „Costache Tufescu, care se ocupa de genealogia familiilor boierești, până spre sfârșitul vieții lui scrie numai în limba românească” (Ciobanu 1933, 2).

Sursele cele dintâi (din colecția arhivelor din Chișinău). În urma unor cercetări curente în colecțiile Arhivei Naționale din Chișinău au fost depistate mărturii documentare inedite care completează imaginea colecției de carte din biblioteca boierului Constantin Tufescu⁸. Totodată, examinarea acestor documente ne dezvăluie și alte aspecte ale problemei, legate atât de circulația cărților aduse din Principatele Române în Basarabia, cât și de procedura trecerii acestora prin vămile de control de la frontiera râului Prut: Sculeni, Leova, Noua Suliță (Danilov 2005, 115-156). Cert este că Basarabia, devenită zonă de frontieră în sud-vestul Imperiului țarist, a fost inclusă direct în sfera de preocupări a serviciilor cenzurii impe-

⁶ Alte informații sunt legate de problemele gestionării moșiilor basarabene ale familiei Cazimirștilor din Moldova.

⁷ O cercetare, pe viitor, în Arhivele Istorice din București (Fond „Ștefan Ciobanu”), lasă speranța unor eventuale redescoperiri ale catalogului din biblioteca lui Costache Tufescu.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792. Каталог книг помещика Бессарабской области Яского уезда, коллежского регистратора Константина Туфеско, печатанные на молдавский диалект и несколько Миней на греческом – подлежащих рассмотрению Цензурного Комитета (Кишинев 1837).

riale, responsabile de cartea străină care pătrundea în imperiu. Odată cu instalarea frontierelor geografice pe râul Prut s-a instituit și sistemul de măsuri restrictive – vămile de control – ce nu pot fi concepute altfel, decât restricții de comunicare, de izolare forțată a Basarabiei de restul lumii românești. În acest sens, Basarabia nu a beneficiat de un statut special, de un hotar „penetrabil” ce ar fi permis pentru o perioadă îndelungată circulația „*nestingherită a indivizilor, ideilor, mărfurilor*”, după cum încearcă să ne prezinte lucrurile unii cercetători în publicații de dată recentă (Fruntașu 2002, 34-35). Pentru că nici în primele decenii după anexarea acestui teritoriu de către Imperiul țarist, nici în contextul panbalcanic, în perioada războaielor purtate de ruși pe teritoriul țărilor române, Basarabia nu a beneficiat de un hotar penetrabil, care ar fi permis o circulație liberă a indivizilor, ideilor, cărții, presei etc. Și mai mult, în perioada imediat următoare anului 1812, Basarabia a fost închisă, pentru două decenii, aproape ermetic, între două cordoane de frontieră:

- Cordonul sanitaro-vamal de la Nistru, instituit în 1793 (după anexarea la Rusia a unui vast teritoriu din stânga Nistrului), și care a continuat să funcționeze și după anul 1812, chiar în pofida disputelor politice dintre cercurile diriguitoare ale administrației locale și cele din Sankt Petersburg, – va fi anulat prin ucazul Senatului în 26 septembrie 1830 (Tomuleț 1998, 210)⁹.
- Apoi, după anul 1812, hotarele imperiului s-au extins până la râul Prut, Dunăre și litoralul de nord-vest al Mării Negre, acest segment devenind cel de al doilea cordon de frontieră.

Către luna aprilie 1818, sunt confirmate oficial și statele de personal ale oficiilor vamale care activau în baza Regulamentului de carantină (din 1796) (Tomuleț 1998a, 216). Începând cu anul 1818, orice trecere peste hotarul de la Prut era înregistrată la oficiile vamale (două districte principale):

1. Sculeni – cu statut de carantină centrală, în Novoselița [Noua Suliță] – carantină centrală, în Leova – carantină specială, în Lipcani – post de carantină;
2. Ismail – carantină centrală, Reni – carantină specială, Akkerman – post de carantină (Tomuleț 1998, 212). Restricțiile regimului de frontieră erau deosebit de aspre, în special în

perioada regimului de carantină cu o durată de până la 10-16 zile. În scopul asigurării funcționării stricte a regimului de carantină, dar și pentru paza frontierei, au fost aduse, în 1820, din centrul guberniilor rusești, unități speciale de cazaci dislocați în satele din zonă (cu o acoperire de 10 verste). Aceste regimente, ulterior (în 1861), au fost împărțite în două brigăzi cu sediul la Sculeni și Cubei.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, vămile de trecere (Sculeni, Leova, Noua Suliță), au înregistrat numeroase treceri ale cărții străine intrate în Basarabia. În special, informațiile stocate în sursele de arhivă, ne sugerează un tablou cuprinzător pe anul 1837. Sunt înregistrate mai multe treceri: moșierul din județul Orhei, Alexandru Dio (în 31 martie), aducea cărți în dialect străin¹⁰, consilierul Pumnul, de asemenea, era „*sosit din Moldova cu cărți în dialect moldovenesc*”¹¹. Anume în primăvara aceluși an, pomenit mai sus, mai exact pe 19 mai 1837, este înregistrat raportul funcționarului de la vama Sculeni (nr. 886), care informa cancelaria șefului de gubernie, precum că „secretarul de colegiu Constantin Tufescu, sosit din Moldova, aducea cu sine 18 volume”¹². Reproducem în continuare textul documentului:

Raport (nr. 886 din 19 mai 1837). Șeful Vamei Sculeni către Guvernatorul Militar al Basarabiei. *Boierul basarabean, Constantin Tufescu, registrator de colegiu, sosind de peste hotare la moșia sa din județul Iași, s-a obligat sub semnătură față de serviciul vamal, să vă prezinte Înălțimii Voastre cărțile aduse în dialect străin împreună cu catalogul care le însoțește. Fapt despre care prin prezenta vă aduc la cunoștință. Șeful Serviciului Vamal. Avelin*”.

Datorită faptului ca în colecția fondului cercetat s-a păstrat o copie (versiunea cu traducere în rusă a catalogului) din lista cărților aduse de Constantin Tufescu, în 1837, s-a reușit identificarea cărților intrate în Basarabia. Deși, trebuie să surprindem că lista (catalogul) este completată neglijent: nu peste tot se indică anul ediției sau locul tiparului. Mai mult, referințele bibliografice sunt indicate

¹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 21.

¹¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 31; între cărțile aduse în „*dialect străin*” de către boierul moldovean Teodor Codreanu aflăm și cărți interzise (în baza art. 92, Statutul de cenzură), ce trebuiau expediate pe adresa Comitetului de cenzură din Sankt Petersburg.

¹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 42-43.

⁹ Autoritățile din Sankt Petersburg au respins, în repetate rânduri, propunerile puterii locale din Basarabia privind suprimarea imediată a cordonului sanitaro-vamal de la Nistru.

doar la versiunea tradusă în rusește a catalogului (pe dreapta). Examinarea acestor documente ne dezvăluie, totuși, că marea lor majoritate sunt cărți românești apărute la Iași, București sau Buda. Și doar două volume sunt în alte limbi: un *Minei* în greaca și altul – o culegeri de ucizuri – în rusă¹³.

Din informațiile de care dispunem, nu putem ști dacă literatura didactică adusă de Constantin Tufescu a fost supusă cenzurii, în sensul de a fi inclusă în categoria cărților prohibite. Conform stipulărilor în vigoare, prevăzute de Statutul de cenzură, acest gen de carte era supus unui control strict din partea Ministerului Învățământului Public (circulara Ministerului Afacerilor Interne, din 11 aprilie 1830). Șefii de gubernii erau atenționați să țină sub controlul propriu literatura didactică, în special cea străină, care, conform art. 158, Statutul de cenzură (1828) „*este supusă restricțiilor, deoarece este deosebit de periculoasă în procesul educațional al tinerilor*”¹⁴. În lista-catalog supusă cenzurii au fost identificate și câteva titluri din gramaticile editate la București (1829) și Buda (1826). Acest gen de literatură didactică este adusă în Basarabia de către boierul Constantin Tufescu pentru nevoile școlii locale¹⁵ (vezi Anexa 2).

Concluzii. Mărturiile documentare din prima jumătate a secolului al XIX-lea, privitor la colecția de carte din biblioteca boierului Constantin Tufescu (1794-1846), sunt o dovadă incontestabilă asupra fenomenului cultural în care trăia nobilimea basarabeană în primele decenii după anexare. Perspectiva documentară asupra fenomenului cultural exclude, fără îndoială, interpretarea pertinentă asupra faptului istoric. Mediul cultural al acestei caste privilegiate s-a păstrat aproape nealterat de influența rusă, imperială. Boier de viță nobilă (în mai multe generații), Constantin Tufescu devine cunoscut – prin intențiile și preocupările sale culturale – cercurilor de cărturari din Principatele Române (el face parte dintre acei „Rumâni care aduc cinste neamului nostru cu învățătură și caracterul lor cel cinstit [...]”).

În urma unor cercetări în Arhiva Națională din Chișinău, lista titlurilor din biblioteca de altădată a boierului Constantin Tufescu – din cele 46 titluri cunoscute – poate fi completată cu încă 18 volume. În marea lor majoritate, acestea sunt cărți românești apărute la Iași, București sau Buda, și doar câteva titluri în greacă, rusă sau franceză.

Bibliografie

- Bezviconi 1935:** Gh. Bezviconi, Contribuții la istoria boierimii basarabene. In: *Din trecutul nostru*, nr. 17-20, februarie-mai (Chișinău 1935), 6-8.
- Bezviconi 1942:** Gh. Bezviconi, Costache Stamati. Familia și contemporanii săi. Cu o prefață de Artur Gorovei (Iași 1942).
- Ciobanu 1933:** Șt. Ciobanu, Arhiva unei familii boierești din Basarabia din prima jumătate a veacului al XIX-lea. In: *Universul*, nr. 97 din 10 aprilie (București 1933), 1-2.
- Danilov 2005:** M. Danilov, Cenzura în Basarabia. Contextul imperial și specificul local. In: (Coord. M. Petcu) *Cenzura în spațiul cultural românesc* (București 2005), 115-157.
- Fruntașu 2002:** Iu. Fruntașu, O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002 (Chișinău 2002).
- Nistor 1991:** I. Nistor, Istoria Basarabiei (Chișinău 1991).
- Petcu 2005:** M. Petcu, Cenzura în Basarabia (București 2005).
- Tomuleț 1998:** V. Tomuleț, Considerații privind regimul vamal al Basarabiei în perioada 1812-1830. *Tyragetia* VI-VII, 1998, 209-214.
- Tomuleț 1998a:** V. Tomuleț, Controverse privind suprimarea cordonului vamal de la Nistru, 1812-1830. *Tyragetia* VI-VII, 1998, 215-218.

Anexa 1

Catalogul cărților din biblioteca lui Constantin Tufescu (1845)¹⁶

1. Regulamentul Moldovei, tipărit la anul 1837
2. Adunarea pravilelor făcute de obșteasca obicinuita adunare din Moldova

¹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 42-43.

¹⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1423, f. 7.

¹⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 39 (titlurile și anii de ediție ale cărților sunt citate după originalul documentului de arhivă).

¹⁶ Reconstituiri după sursele publicate de Ștefan Ciobanu (Ciobanu 1933, 1-2).

3. Partea giudecătorului din reglamentul Moldaviei
4. Pravila Moldaviei. Condica politicească a d. Calimah
5. Pravila criminalicească a Moldaviei
6. Reglamentul Țării Românești tipărit la anul (?)
7. Obrazovanie Oblastei Basarabiei din anul 1819 [1818]
8. Ponturile alcătuite pentru lucrul țăranilor de verhovnyi sovet a Basarabiei la anul (?)
9. Ручная книга “pentru vîborul dvorenilor din anul (?)”
10. „Polejanie vîborului dvorenstviî” din anul (?) în două exemplare
11. Constituția Angliei, tipărită la anul 1806
12. Tâlcul zacoanelor englezești tipărit la anul 1780
13. Cantemir în dialect românesc. Pentru Moldavie, tipărit la anul 1789
14. Cantemir în dialect moldovenesc asămîne ca acest de mai sus, tipărit în Moldavia în mănăstirea Neamțului [1825]
15. Hronograful lui Cantemir pentru dovedirea neamului moldovenesc, tipărit la anul 1835
16. Hrisov al lui Sandu Sturdza, voevod al Moldaviei din anul 1827
17. Hrisov a lui [...] Maței voevod al țării rumânești pe românești din anul 7149 și tipărit la anul 1830
18. Condițiile pentru vânzarea otenpului băturilor din oblastea Basarabiei dela anul 1844 și de la 1847¹⁷
19. Sobranie a câteva neaturi
20. Moldavia și Valahia, tipărit în anul 1834
21. Numai Pompeie moldovenesc – 2 volume
22. Orest, traghedie moldovenească
23. Adoleshie, în 5 cărți moldovenești
24. Dascâl franțuzesc și moldovenesc – 2 volume
25. Arifmetică moldovenească
26. Citire și Andronica moldovenească
27. Oglinda sănătății moldovenesci
28. Icoana lumii, Mai 1841
29. Letopiseț moldovenesc scris de mână pentru încurajările Moldaviei
30. Harta Basarabiei legată
31. Economie și doestică
32. Antropologhie moldovenească
33. Culegere de noștile lui Incu (?)
34. Bucvar moldovenesc
35. Hiromantie moldovenească
36. Povățuire cum să facă pâne de cartoflei
37. Povățuire pentru ocrotirea ciumei
38. Observarea stării pădurilor
39. Trepetic
40. Poezii, stihuri moldovenești
41. Gheografia țării românesce și a Moldaviei
42. Acaftist Sfintei Paraschive
43. Parte din Arminopol scris de mână
44. Psaltire moldovenească
45. Alegere în scurt de toate psaltirele moldovenesce tipărite la mănăstirea Neamțului, 1815
46. Biblie moldovenească

---

¹⁷ Este evident că Ștefan Cobanu a trecut greșit anul ediției – la 1847 – deoarece catalogul propriu-zis a fost alcătuit de C. Tufescu în 1845. Apoi, în 1846, boierul C. Tufescu a decedat. Or, acest catalog, alcătuit de însuși boierul C. Tufescu, nu poate avea cărți apărute mai târziu de anul amintit deja.

4305
 Каталогъ Книженъ Понтичка Бессарабской Области Росскаго уезда Кочубейскаго Епископства Константина Мухоморова, печатанные на молдавской Печатной Машиной Митрополита Могилевской - митрополитомъ равносвятительномъ Венесуэлогоро Княземъ.
 Майя 3 дня 1837 года

№		Кисло число
1 ^я Книга о сиротскихъ дѣлахъ и о казенныхъ расходахъ	Книга въ собраніи равныхъ Ордена Россійскаго указовъ напечатан- ная въ кутуріи Россіи	1
2 ^я Книга Караванной дѣлы и о мѣстахъ	Книга о молдавскихъ военныхъ законахъ дѣлъ производствѣ таковыхъ въ Бес- саравіи дѣлъ производствѣ таковыхъ напечатанная въ Городѣ Яссахъ 1814 года	1
3 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Книга о мѣстахъ производствѣ таковыхъ дѣлъ въ молдавіи напечатанная въ Городѣ Яссахъ 1833 года	1
4 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Книга о мѣстахъ производствѣ дѣлъ въ молдавскихъ судебныхъ мѣстахъ по важнымъ частямъ молдавскаго Правительства напечатанная въ Городѣ Яссахъ 1835 года	1
5 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Книга о мѣстахъ производствѣ судебныхъ дѣлъ въ молдавіи напечатанная въ Городѣ Яссахъ 1826 года	1
6 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Докладъ трактата валахійскаго въ Андринополь 1829 года между Рос- сійскою и Турецкою державами	1
7 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Докладъ Грамоты Валахійскаго Князя напечатанной въ монастырской печати восточной въ Валахіи напечатанной въ Городѣ Бухарестѣ 1830 года	1
8 ^я Книга о мѣстахъ и о мѣстахъ	Докладъ о наставленіи въ военной чуждой батальонъ напечатанной въ Городѣ Бухарестѣ 1814 года	1

№		число томовъ
9 ^я Андрейкиль Гид Гейсгоф Гейсгоф нумерация аугура Гейсгоф Гейсгоф -	Книга о науке частной человек под названиемъ Антропологическая напечатан ная въ Австрій въ городѣ Буда 1830 года	43 ~~74~~ 1
10 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Грамматика науки домашней лавки отвѣтныя части напечатанная въ Будѣ Бухарестахъ 1829 года	1
11 ^я Ивановичъ Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Грамматика науки полевой работы и для означенія садовыхъ деревьевъ нап ечатанная въ Австрій въ городѣ Буда 1806. года	1
12 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	также о томъ для науки означенъ нап ечатанная въ городѣ Бухарестахъ 1804. года	1
13 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Экземпляръ описаній науки по селевъ картографии иль Гейсгоф описан напечатанной въ Бухарестѣ 1829 года	1
14 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Грамматика сарматическаго напеча танная въ Бухарестѣ Бухарестахъ 1829 года	1
15 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Минералогическая Гейсгоф напечатанной въ Бухарестѣ 1817 года	1
16 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Книга въ собраніи. Бухарестская почтовая оказъ о добавленіи описаній описан описанія описанія напечатанная въ Бухарестѣ Бухарестахъ 1805. года	1
17 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	Книга названная о характерѣ напеча танная въ Бухарестѣ въ 1825 года	1
18 ^я Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф Гейсгоф	также о томъ описанія напечатанной въ 1825 года	1
Всего томовъ Коллекція результатовъ антропологическихъ исследованийъ		18

Catalogul cărților aduse de la Iasi de Constantin Tufescu. 3 mai 1837¹⁸

1. Culegere de legi și ucazuri rusești (Книга съ собраниях разных экземпляров Российских указов)
2. Pravila. Carte de legi Armeniopul, Iași, 1814
3. Carte de legi Armeniopul, Iași, 1833
4. Carte de legi de judecată, Iași, 1835
5. Carte de legi de judecată, Iași, 1826
6. Tratatul de la Adrianopol, semnat de Rusia, 1829
7. Un exemplar din cartea domnească dată de voievodul Valahiei pentru mănăstiri, București, 1830
8. Circulară privitor la ciuma din Valahia, București, 1824
9. Antropologia omului, București, 1830
10. Gramatica cu adoos de științe de gospodărie, București, 1829
11. Gramatica cu științe de gospodărie agricolă, Buda, 1806
12. Album..., Iași 1834
13. Carte de gospodărie pentru creșterea cartofului și a pâinii, Iași, 1829
14. Gramatica cu aritmetică, București, 1829
15. Minei în limba greacă, 1817
16. Culegere de cuvinte frumoase a episcopului Maximilian, București, 1835
17. Carte ce se cheamă „haracter”, București, 1825
18. Carte, Poezii, 1827

Catalogul cărților tipărite în dialect moldovenesc aduse de boierul Constantin Tufescu, secretar de colegiu din oblastea Basarabiei, jud. Iași (cu traducere în limba rusă, în scopul de a fi supuse cenzurii), 3 mai 1837.

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 42-43.

**The library of Costache Tufescu: Reconstructions
(1st half of 19th century)**

Abstract

The study of private libraries of Bessarabia of the first half of the 19th century is limited to the paucity of sources. Reconstruction is often based on indirect sources, which, however, give us hope for new discoveries. The nobleman Costache Tufescu (1793-1846), settled in Bessarabia in first years after annexation, was considered by Gheorghe Bezviconi the “first researcher of genealogy of Bessarabian noble families”.

Costache Tufescu was a contemporary of Costache Stamati, Al. Hâjdău, Ange Balli, Alecu Leonard, Ioan Pralea Moldovanul. In this context, we can say that among the Bessarabian nobility there was a certain cultural environment, which was favorable for the creation of spiritual values and the formation of private libraries.

It can be argued that Tufescu maintained constant relations with Iasi. His brother-in-law, Dumitrache Bran, who was a member of the Divan, often visited him.

Constantin Tufescu's rich archive has been preserved and later became the property of Ștefan Ciobanu, who posted this fact in the press in the interwar period. It was Ștefan Ciobanu, who had first published in 1933 unique data on the Catalogue of Costache Tufescu's library. All the researchers, who wrote later about this library, relied on scanty data provided by Ștefan Ciobanu, and the history of this book collection is still unexplored.

¹⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2792, f. 42-43; Notă: titlurile și anii edițiilor sunt citate după originalul documentului.

Библиотека боярина Костаке Туфеску: Реконструкции (первая половина 19-го века)

Резюме

Исследование частных библиотек Бессарабии первой половины 19-го века ограничено скудостью источников. Реконструкции зачастую основаны на данных из вторичных источников, которые, однако, оставляют нам надежду на новые открытия.

Боярина Костаке Туфеску (1793-1846), обосновавшегося в Бессарабии сразу после её аннексии, Георгий Безвикони считал «первым исследователем генеалогии знатных семей Бессарабии».

Костаке Туфеску был современником К. Стамати, А. Хъждэу, А. Балли, А. Леонард, Иоана Праля Молдованул. В данном контексте можно говорить, что в среде бессарабской знати существовала определённая культурная среда, благоприятствовавшая созданию духовных ценностей и формированию частных библиотек. Можно с уверенностью утверждать, что боярин Туфеску поддерживал постоянные отношения с Яссами. Думитраке Бран, шурин Туфеску и член Дивана, часто приезжал в Бессарабию.

Костаке Туфеску оставил богатый архив, позже перешедший в собственность Штефана Чобану, о чем он сообщил в печати в межвоенный период. Именно Штефан Чобану первым опубликовал в 1933 году уникальные данные о *Каталоге* библиотеки Костаке Туфеску. Все последующие исследователи этой библиотеки опирались на скудные данные, представленные Штефаном Чобану, а история книжной коллекции до сих пор остается неизученной.

3.02.2012

Dr. Maria Danilov, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: danilovmaria@yahoo.com